

REICH SZABINA

SZÉKESFEHÉRVÁR TOPOGRÁFIAI FEJLŐDÉSE AZ ÁRPÁD-KORBAN

A térség földrajzi elhelyezkedése nagyban meghatározta a középkori *civitas* fejlődését és kiterjedését. A Móri-árok déli, mezőföldi nyílásában, két merőleges árkos vetődésben kialakult süllyedék kereszteződésében terül el Fehérvár szigetszerű kiemelkedéseken. A legnagyobb szárazulaton a középkori Belváros (*Castrum*), ettől északra a Budai külváros (*Civitas Exterior/Suburbium*), a nyugatin a Sziget (*Insula*), míg délre az Ingovány helyezkedett el. A *Nova Villa*/Újfalu a Budai külváros környékén, *Novaj*/Kisfalud település nyugati részén lehetett (1. kép).¹

1 *Nova Villa* elhelyezkedését illetően megoszlanak a vélemények. Zsoldos Attila egy 1298. évi határjárás alapján *Novaj* birtokviszonyait vizsgálva megállapította, hogy a nyugati részén lehetett Újfalu. *Novaj* Battyán, Pákozd, Méd és Börgönd közötti területen helyezkedhetett el, melyen három birtokos (király, királyné és ismeretlen eredetű nemesi rokonság) osztozott (Zsoldos et al. 2016, 231–233.).

1. kép: Székesfehérvár az Árpád-korban.

Készítette a történeti és a régészeti adatok felhasználásával: Branczeiz Zsuzsanna

A városon fontos kereskedelmi utak haladtak keresztül, már a tihanyi apát-ság alapítólevele (1055) is említi a rajta átvezető hadi utat.²

A középkori város kialakulása

A város nevének (*Alba Civitas*) legkorábbi írásos előfordulása 1009-ből, a veszprémi püspökség határleíró okleveléből származik, mely alapján ispánsági központtal kell számolni I. (Szent) István uralkodásától kezdve, fokozatosan királyi székhely jelleget öltve.³

A Dunántúl megszállása idején (920–950) a fejedelmi központ a Felső-Tisza vidéken volt.⁴ A város körüli temetők (Demkóhegy, Maroshegy, Rádiótelep) a Sárrét déli peremén fekvő dombháton terültek el, jól illeszkedve a már a középkorban is használt úrhidai rév felé vezető út nyomvonalához. Az itt temetkező közösség fontos szerepet töltött be az átmenő forgalmat ellenőrző átkelőhely birtoklásában.⁵

A kutatók egy része (Györfly György, Kralovánszky Alán) a város kezdeteit Géza fejedelem idejére teszi.⁶ Jelentősebb központtá I. István uralkodása alatt válhatott, melyet a Szűz Mária-prépostság alapítása (1018 körül) jelez.⁷

A Castrum

A középkori Belváros térszerkezetének alakulását befolyásolták az északi – Budáról, Győr és Esztergom felől –, valamint a nyugati – Veszprémből, Keszthely és Pécs felől – irányból érkező útvonalak, melyek a fennmaradt metszetek, városalaprajzok alapján még a városon kívül egyesültek és északon a Budai kapun,

2 Fügedi 1967, 27–28.; Hoffmann 2010, 130–132.

3 CD I. 289.; Zsoldos et al. 2016, 211–214.

4 Bakay 1967–68, 75.; Bóna 2000, 42.

5 Petkes 2019.

6 ÁMF II. 325.; Kralovánszky 1984, 196–197.

7 Györfly 1983, 317.

illetve nyugaton a Palotai kapun keresztül vezettek be egy kiszélesedő térbe, a vásártérbe (*Theatrum Civitatis*).⁸

A kora Árpád-kori városfal (11. század első fele) megközelítően a középkori *Castrum* területét vette körbe.⁹

A rendelkezésünkre álló történeti és régészeti adatokból következtethetően a legkorábbi települési egység a Szűz Mária-prépostságtól délnyugatra helyezkedett el, mely a város legmagasabb pontján (a mai Megyeház utca–Városház tér–Kossuth utca által határolt terület) jött létre. Az itt végzett ásások és leletmentések során Árpád-kori kerámialeletek kerültek a felszínre, melyek alátámasztották a korai megtelepedés tényét.¹⁰

Kralovánszky Alán az általa 10. századra keltezett négykaréjos alaprajzú templomból – ami valószínűleg a Szent Péter-plébániatemplommal azonosítható – következtetett a fedelmi központ meglétére,¹¹ míg Siklósi Gyula a feltárásai során előkerült körítőfalakból. A területre egy 80 × 85 × 60 × 60 m oldalhosszúságú erődítményt szerkesztett ki, északnyugati sarkában kaputoronnyal.¹² A városnév eredetével kapcsolatban a leggyakrabban felmerülő feltetelezés, hogy a korai erődítés fehér kőfalai szolgálták az elnevezés alapjául.¹³

2014 és 2018 között, a Hősök terén előkerült, több építési periódusú, Árpád-kori erődítésfalak egyértelművé tették, hogy ezen a részen a későbbi *Castrum* területét jelentő 11. századi falakon belül külön uralmi központ épült meg, de nagyobb mennyiségű keltező erejű lelet hiányában ennek elsődlegességét a *Castrum* falaihoz képest nem tudjuk igazolni. Így azt sem lehet meghatározni, hogy kezdetben ez a terület jelentette-e az ispáni várat vagy a későbbi *Castrum* terüle-

8 Fügedi 1967, 32–33.

9 Horváth et al. 2018, 170–180.; Szücsi et al. 2020, 63. Erről részletesebben jelen kötetben lásd Szöllőssy–Szücsi tanulmányát.

10 Lásd Siklósi 1992, Abb. 3.

11 Kralovánszky 1990, 79. A 10×10 m-es négyzet alakú középtérrel rendelkező, négykaréjos alaprajzú épületet a kutatók többsége a Szent Péter-plébániatemplommal azonosította: Zsoldos et al. 2016, 214–215. A régészeti feltárások során nem került elő az építkezéshez köthető, keltező értékű réteg, ezért egyértelműen nem határozható meg a kora.

12 Siklósi 1999, 10–17, 69. ábra. Az elképzelés bírálatát lásd Zsoldos et al. 2016, 211–222.

13 Györfly 1983, 318.; Zsoldos et al. 2016, 211.

te, ahogy azt Zsoldos Attila feltételezi.¹⁴ Az eltérő habarccsal épült és más-más szerkezetű falmaradványok alapján ki lehetett mutatni az erődítmény folyamatos bővítését, majd egy kisebb, de jobban védett mag létrejöttét (2. kép).¹⁵

2. kép: A csarnokszerű épület délkeleti pillértalapzata és az épület elbontását követően emelt erődítéshely (egy emésztőgödör miatt megsüllyedt) feltárt részlete. Fotó: Reich Szabina (SZIKM)

Több ponton kerültek elő a területen árokszakaszok. Kralovánszky Alán a Hősök tere közelében, az Arany János utca 1. számú ház előtt tárt fel egy rövidebb szakaszt.¹⁶ A Kossuth utcában talált rész Siklósi Gyula szerint a várfalhoz csatlakozott,¹⁷ míg a székesegyház délnyugati tornyánál és a templombelsőben feltártak esetében ezt nem lehetett bizonyítani.¹⁸

¹⁴ Zsoldos et al. 2016, 211–214.

¹⁵ Részletes adataikat lásd Reich Szabina ásatása, SZIKM Adattár 9042/2018. (későbbiekben: Reich 2018.)

¹⁶ A nyugat-keleti irányú árokszakaszról egy 10. századi ovális sáncvár egykori meglétére következtetett. Kralovánszky 1990, 79.

¹⁷ Siklósi Gyula kutatása, SZIKM Adattár 6310/92.

¹⁸ Reich 2018.

Az ásatások megállapították, hogy a területen tereprendezés is történt, megnövelve a beépíthető felület nagyságát.¹⁹

A királyi palota létezése, továbbá lokalizálása megosztja a kutatást.²⁰ 2018-ban a városháza és a püspöki székesegyház közötti területen egy nagyméretű, csarnokszerű épület maradványainak részletei (keleti és nyugati zárófala, három pilléralap) kerültek a felszínre (3. kép).²¹

3. kép: A székesfehérvári Hősök terén feltárt csarnokszerű épület falmaradványai. Ortofotó: GeoMontan Kft.

A párhuzamok alapján (a krakkói Wawel) felvetődik a reprezentatív szerepet betöltő palotával történő azonosítás lehetősége.²²

19 Siklósi 1988, 12–14.; Reich 2018.

20 Ennek legutóbbi kifejtését lásd: Zsoldos et al. 2016, 217–218.

21 A feltárt épületrészlet szélessége 12,77 m, a támaszok alapozásának távolsága 3 m. Részletes leírását lásd Reich 2018.

22 Pianowski 2000, 481. Abb. 325.

A kora középkori *civitas* másik települési egységét a Szűz Mária-prépostság és birtokrésze (Rózsa utca–Fő utca–Városház tér–Kossuth utca–Táncsics utca) alkotta, ahol a káptalan jobbágycsoportjai éltek.²³ A Királyi Bazilikától délnyugatra feltárt korai falakat Kralovánszky Alán ehhez az egyházi intézményhez kötötte, melyet egy külön elkerített területének tartott.²⁴

A két települési egység az egykori *Theatrum Civitatis* (mai Városház tér), a piac mentén helyezkedett el. A lokalizálását illetően csak késő középkori adatokkal rendelkezünk, de joggal feltételezhető, hogy helye az Árpád-korból öröklődött a kis alapterületű *Castrum*on belül.²⁵

A káptalani területen élő népek lelki szükségleteit a Szent Kereszt-plébániatemplom (12. század) biztosította, mely a késő középkori források szerint a prépostság temetőjében állt.²⁶ A Rózsa utca 3–5. számú ingatlanokon feltárt templom maradványait Kralovánszky Alán az említett egyházzal azonosította, meghatározása azonban topográfiai adatok hiányában nem bizonyítható egyértelműen. Az épület Árpád-kori voltát alátámasztja az alaprajza és a temetőjéből származó hajkarika.²⁷

A Szent Imre-plébániatemplommal kapcsolatos legkorábbi okleveles adat 1229-ből származik.²⁸ 1470-ben konkrétan a vásártér szélén („in acie fori”) említik.²⁹ Az 1720. évi, De Prati-féle alaprajzon feltüntetett ferencesek telkén jelölnek egy templomot (mai Városház tér), ez felveti annak a lehetőséget, hogy olyan területet kapott meg eleve a rend, ahol már a középkorban is volt egy egyházi épület.³⁰

Fontos mérföldkövet jelentett a város topográfiájának alakulása szempontjából a tatárjárás. A mongolok elvonulását követően IV. Béla a külvárosban élő polgárokat betelepítette a várba.³¹ Az utóbbi esemény egyetlen fennmaradt em-

23 Kralovánszky 1967, 40–42.; Fényi 1977, 127–140.; Zsoldos et al. 2016, 212–213.

24 Kralovánszky 1967–68, 256.

25 Fügedi 1967, 44.

26 *Codex Albensis* 1963, 24., fol. 58v; 1439: MREV II. 605; 1454: *Codex Albensis* 1963, 1343.

27 Jankovics 2007, 208–209.

28 ÁMF II. 379.

29 Zsoldos et al. 2016, 175.

30 Nagy 1972, 209.

31 Zsoldos et al. 2016, 161.

léke a mai Szent Anna-kápolna előtti téren feltárt, 1250 körül épült gerendavázas gödörház leégett maradványa.³²

Siklósi Gyula feltételezése alapján ekkor alakították ki az általa kései királyi várnak és palotának nevezett épületegyüttest a belváros északkeleti sarkában. A megfigyelése szerint a 17-18. századi ábrázolásokon egy enyhén szabálytalan négyzet alakú erődítmény látható, amelynek udvarát palotaszárnyak ölelik körül.³³ Az Országzászló téren, valamint a Bástya és a Fő utcában feltárt 2,1-3 méter széles falakat a kutatás ehhez az épületegyütteshez kapcsolta.³⁴ A fennmaradt maradványok azonban nem teszik lehetővé a teljes rekonstruálását és a falak mellől sem ismeretes keltező értékű lelet.

A fallal körülvett és vízesárokkaal védett belváros a 13. század végére sűrűn lakott településsé vált. Az utcahálózata is erre az időszakra formálódott ki, mely a 17-18. századi metszetek és városalaprajzok tanúsága alapján a későbbiekben is csak kismértékben változott. Középkori vonalvezetés tételezhető fel a mai Jókai (*Vicus Sancti Bartholomei/Vicus Canonialis*); Juhász Gyula; Oskola (*Vicus Canonialis*); Megyeház; Arany János (*Vicus Sancti Petri*); Tánacsics; Ady (*Buda utca*); Bástya, Lakatos, Fő (*Vicus Magnus*) és Kossuth (*Vicus Teutonicalis*) utcában, valamint a Templom közben (*Parva Platea*).³⁵

A belvároson belül több igazgatási épületről (1233: sólerakat, 1234: börtön, 1487: városháza) is említést tesznek a források, melyeket nem tudunk lokalizálni a rendelkezésünkre álló adatok alapján.³⁶

A veszprémi püspök önálló palotával (1279) rendelkezett a településen, de ennek pontos helyét sem ismerjük.³⁷

32 Az épületen belül két járószintet figyeltünk meg, melyek között két betöltési réteg húzódott. Valószínűleg rövid idő telt el közöttük, mert az alsóból egy II. Ottokár fillér (1251–1276, CNA B 159, L51) került elő: Reich 2018.

33 Siklósi 1999, 31–36.

34 Dormuth 1935, 89–91.; Siklósi 1999, 31–36.; Szöllősy 2018, 239.

35 Fügedi 1967, 97. jegyzet. A hódoltság korában, az új Budai kapu megépítésével a *Vicus Magnus* északi vége nyugat felé eltolódott, ezt tükrözi a mai Fő utca útvonala: Nagy 1972, 207.

36 CD III/2. 352; PRT I. 727; Csánki 1894–1913, III. 309. A városháza is állhatott a késő középkori forrás ellenére.

37 Károly 1898, 688.

Civitas Exterior

A váron kívül legkorábban létrejött településrésznek a Budai külváros tekinthető, amelyet a Szent Miklós-prépostság alapítása (12. század első fele) és a latinok megtelepedése (11. század második fele) támaszt alá.³⁸ A középkori belvárostól északra, a győri és a budai útvonal ebben a külvárosban futott össze, mint erről fentebb volt szó.³⁹

Az átmenő forgalom és a kezdetben itt élő „olasz” lakosság révén telepedtek le a koldulórendek (1221: domonkosok, 1280: ferencesek) ezen a településrészen, de épületeik nyomait ezidáig nem találták meg.⁴⁰

Insula (Sziget)

A belvárostól nyugatra elhelyezkedő szárazulaton a középkorban több települési egység jött létre, közülük a legkorábbi a nyugati részén létrejövő keresztes konvent lehetett.⁴¹ A kolostort Martirius esztergomi érsek (1150–1158) kezdte el építtetni, majd halálát követően a munka Eufrozina királyné támogatásával folyt.⁴²

A délnyugaton fekvő Szentkirályfölde településszerkezetileg Fehérvárhoz tartozott, jogi értelemben azonban a keresztes konvent alá.⁴³ A kolostor építési idejéből következik, hogy a település a 12. század első felében kezdett betelepülni. Nevét Szent Istvánnak szentelt plébániatemplomáról (1192) kapta.⁴⁴

38 Határai: Palotai út–Mészöly Géza utca–Rozgonyi utca–Forgó utca–Mikszáth utca–Széna tér–Rákóczi utca: Hatházi 1996, 25.; Zsoldos et al. 2016, 223.

39 Az utakra vonatkozó 17. századi ábrázolások: Siklósi 1999, Abb. 4, 5.

40 Reich 2013, 46–47.

41 Fügedi 1967, 35.

42 Fügedi 1967, 35. Területén Siklósi Gyula végzett ásatást: Siklósi 1982, 6–11. Leletanyagának feldolgozására lásd: Reich 2015, 111–128.

43 Fügedi 1967, 32.

44 ÁMF II. 382.

A 13. század végén alakulhatott ki a nyugati szárazulat északi részén a *Nova Civitas*, mert területén már 1303-ban megemlítik az ágostonos remeték itteni kolostorát.⁴⁵

Az *Insulat* nyugati oldalról a mocsár védelmezte, így a korai időszakban komoly erődítéssel nem rendelkezhetett.

Ingovány

Az Árpád-kor végén jöhetett létre a belvárostól délre a Szűz Mária-társaskáptalan *Ingovány* nevű földje.⁴⁶

Nova Villa

A városrész kialakulását jelezheti, hogy IV. László édesanyja, Erzsébet királyné a fehérvári polgároknak adományozta 1274 körül *Novajból* saját birtokrészét, Újfalut.⁴⁷ Valószínűleg udvarháza is lehetett ezen a területen, mert itt tartózkodott fia koronázásakor.⁴⁸

A kutatás a Szent Márton-templomot a *Nova Villához* kapcsolja az 1096. évi kereszties hadjárat alapján.⁴⁹

45 Károly 1898, 174.

46 Zsoldos et al. 2016, 243.

47 Zsoldos et al. 2016, 231.

48 1273: CDCr V. 51.

49 Györffy György Fehérvártól északra, az esztergomi és a győri út közé helyezi a templomot: ÁMF II. 377. Zsoldos Attila is ide lokalizálja, mert Gottschalk eljuthatott Fehérvárig és ebben a külvárosban több fontos út húzódott (Zsoldos et al. 2016, 55.). Két késői forrással rendelkezünk arról, hogy a koronázási szertartáshoz kapcsolódó négy kardvágásra ennél az épületnél került sor: Velius 1762, 187–188.; Callimachus 1600, 307.

Összefoglalás

Fehérvár a kora Árpád-korban a rendelkezésünkre álló történeti és régészeti adatok alapján egy korai uralmi központból/erődből (mai II. János Pál pápa tér és környéke) állt a hozzátartozó váraljával (*suburbium*), valamint részét képezte a prépostság is a birtokrészével együtt. Egyelőre nem lehet eldönteni, hogy a II. János Pál pápa téri erődítmény vagy a későbbi *Castrum* fallal körbevett területe alakult-e ki korábban. *Alba Civitas* a 12. századtól egyre nagyobb mértékben urbanizálódó település képét mutatta az itt megjelenő idegen kereskedőknek, zarándokoknak és a letelepedő latinoknak köszönhetően. A megnövekedett lakosságszám és a gazdasági prosperitás következtében a *Castrum* körül külvárosok alakultak ki, de az állandó támadásoknak kitett telepek topográfiájáról többnyire csak szórványos késő középkori források maradtak fenn.

Oszlopfő, Szűz Mária-prépostság
Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár

HIVATKOZOTT IRODALOM

- ÁMF I–IV.** Györffy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I–IV.* Budapest, 1987–1998.
- Bakay 1967–68.** Bakay Kornél: Gräberfelder aus den 10–11. Jahrhunderten in der Umgebung von Székesfehérvár und die Frage der fürstlichen Residenz. II. (Székesfehérvár környékének X–XI. századi temetői és a korai fejedelmi székhely kérdése). *Alba Regia*, 8–9. (1967–68) 57–84.
- Bóna 2000.** Bóna István: *A magyarok és Európa a 9–10. században.* Budapest, 2000.
- Callimachus 1600.** Callimachus Experiens: *De rebus a Vladislao rege Polonorum atque Hungarorum gestis. Rerum Hungaricarum scriptores varii.* Francofurti, 1600.
- CD I–IX.** *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis I–XI.* Studio et opera Georgii Fejér. Buda, 1829–1844.
- Cdcr I–XV.** *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae I–XV.* Collegit et digessit Tade Smičiklas. Zagrabiae, 1904–1934.
- Codex Albensis 1963.** Falvy Zoltán–Mezey László (szerk.): *Codex Albensis. Ein Antiphonar aus dem 12. Jahrhundert.* Budapest, 1963.
- Csánki 1894–1913.** Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I–V.* Budapest, 1894–1913.
- Dormuth 1935.** Dormuth Á.: A várfal alapjának maradványai a múzeum udvarán. *Székesfehérvári Szemle*, 1935. (1935) 89–90.
- Fényi 1977.** Fényi Ottó: A székesfehérvári királyi bazilika és a préposti residentia a XVII. században. *Székesfehérvár Évszázadai*, 3. (1977) 127–144.
- Fügedi 1967.** Fügedi Erik: Székesfehérvár későközépkori alaprajza és a polgárság kezdetei Magyarországon. *Településtudományi Közlemények*, 20. (1967) 31–45.
- Györffy 1983.** Györffy György: *István király és műve.* Budapest, 1983.
- Hatházi 1998.** Hatházi Gábor: A sárbogárdi körmeneti kereszt. In: Cserményi Vajk – Lakat Erika (szerk.): *125 év – 125 tárgy. Válogatás a Fejér Megyei Múzeumok gyűjteményeiből.* Székesfehérvár 1998, 86.

- Hoffmann 2010.** Hoffmann István: *A Tihanyi alapítólevél mint helynévtörténeti forrás*. Debrecen, 2010.
- Horváth et al. 2018.** Horváth Emil – Szücsi Frigyes – Kern Zoltán – Morgós András: Dendrochronological and radiocarbon analysis of the beam foundation of the medieval stonewall of Székesfehérvár. *Acta Archaeologica Hungarica*, 69. (2018) 169–183.
- Jankovics 2007.** Jankovics Norbert: Árpád-kori templom a székesfehérvári Rózsa utcában (Arpadenzeitliche Kirche in der Rózsa-Strasse von Székesfehérvár). *Archaeologiai Értesítő*, 132. (2007) 187–217.
- Károly 1898.** Károly János: *Fejér vármegye története II*. Székesfehérvár, 1898.
- Kralovánszky 1967.** Kralovánszky Alán: Székesfehérvár X–XI. századi településtörténeti kérdései. *Székesfehérvár Évszázadai*, 1. (1967) 35–47.
- Kralovánszky 1967–68.** Kralovánszky Alán: Előzetes jelentés a 1965. évi székesfehérvári feltárásról (Vorbericht über die mittelalterlichen Ausgrabungen in Székesfehérvár). *Alba Regia*, 8–9. (1967–68) 253–262.
- Kralovánszky 1990.** Kralovánszky Alán: The settlement history of Veszprém and Székesfehérvár in the Middle Ages. In: Gerevich László (ed.): *Towns in Mediaval Hungary*. Budapest 1990, 51–95.
- MREV I–IV.** Fraknói Vilmos – Lukcsics József (szerk.): *Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis. A Veszprémi Püspökség Római Oklevéltára. I–IV*. Budapest, 1896–1907.
- Nagy 1972.** Nagy Lajos: Székesfehérvár késő középkori topográfiája. *Székesfehérvár Évszázadai*, 2. (1972) 199–214.
- Petkes 2019.** Petkes Zsolt: Kora Árpád-kori temetők Székesfehérvár délnyugati határában II. Székesfehérvár-rádiótelepi temetkezési terület. <http://arpad.btk.mta.hu/14-magyar-ostorteneti-temacsoport/268-kora-arpad-kori-temetok-szekesfehervar-delnyugati-hataraban-ii-szekesfehervar-radiotelepi-temetkezesi-terulet.html> Közzététel: 2019. március 21. (utolsó letöltés: 2019. november 19.)
- Pianowski 2000.** Pianowski, Zbigniew: Krakau (Kraków). In: Wiczorek, Alfred – Hinz, Hans Martin (Hrsg.): *Europas Mitteum 1000. Beiträge zur Geschichte, Kunst und Archäologie*. Band 1. Stuttgart 2000, 479–482.

- PrtI–XII/B.** Erdélyi László – Sörös Pongrácz (szerk.): *A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története I–XII/B.* Budapest, 1902–1916.
- Reich 2013.** Reich Szabina: Székesfehérvár egyházi topográfiája: In: Fedeles Tamás – Font Márta – Kiss Gergely (szerk.): *KOR-SZAK-HATÁR. A Kárpát-medence és a szomszédos birodalmak (900–1800). A PTE BTK IDI Közép- és Koraiújkori programjának I. konferenciája.* Pécs 2013, 35–58.
- Reich 2015.** Reich Szabina: Székesfehérvár – Palotaváros Központi Park (Sziget utca és Tolna utca által határolt terület) területén végzett, 1978–86. évi ásatások középkori leletanyaga. In: Szöllősy Csilla – Pokrovenszki Krisztián (szerk.): *Fiatal Középkorosi Régészek VI. Konferenciájának Tanulmánykötete.* Székesfehérvár 2015, 111–128.
- Reich 2018.** Reich Szabina: Ásatási dokumentáció. Székesfehérvár, II. János Pál pápa tér. SZIKM Adattár 9042/2018.
- Siklósi 1982.** Siklósi Gyula: A középkori Sziget. In: Demeter Zsófia (szerk.): *Palotavárosi írások* (István Király Múzeum Közleményei B. sorozat 34.). Székesfehérvár 1982, 6–11.
- Siklósi 1988.** Siklósi Gyula: Angaben zur mittelalterlichen Topographie von Székesfehérvár aufgrund der Grundrisse und Karten über die Stadt. *Acta Archaeologica Hungarica*, 40. (1988) 211–250.
- Siklósi 1992.** Siklósi Gyula: Neuere Forschungen im Árpádenzeitlichen Székesfehérvár. *Acta Archaeologica Hungarica*, 44. (1992) 371–388.
- Siklósi 1999.** Siklósi Gyula: *Die mittelalterlichen Wehranlagen, Burg- und Stadtmauern von Székesfehérvár.* (Varia Archaeologica Hungarica XII.) Budapest, 1999.
- Szöllősy 2018.** Szöllősy Csilla: Székesfehérvár, Bástya u. 5. *Alba Regia*, 46. (2018) 239.
- Szücsi et al. 2020.** Szücsi Frigyes – Szöllősy Csilla – Romát Sándor: Alba Civitas (Fehérvár) 11. századi kőerődítése a Jókai Mór utca 14-ben folytatott feltárások tükrében. *Alba Regia*, 48. (2020) 53–83. (megjelenés alatt)
- Velius 1762.** Velius U. Casparus: *De bello Pannonico libri decem.* Studio et opera Kollariin A. F. Vindobonae, 1762.
- Zsoldos et al. 2016.** Zsoldos Attila – Thoroczkay Gábor – Kiss Gergely: *Székesfehérvár története az Árpád-korban.* Székesfehérvár, 2016.